

Važnost geoeconomije za nacionalne države: slučaj Italije

The importance of geoeconomics for nation states: the case of Italy

Marko Šarić

Fakultet za logistiku, Univerzitet u Mariboru
e-mail: marko1saric@net.hr

Sažetak: *Italija kao euro-mediteransko energetska središte za prirodni plin želi učvrstiti svoj regionalnu geoekonomsku moć prema Africi, ali i u regionalnom mediteranskom natjecanju biti svakako bolja od Grčke, Španjolske i Turske. Italija, može izvršiti izravni utjecaj posebno u dva područja i to: "izduženi" Mediteran (sredozemni bazen i afrički kontinent koji uključuje stepsko-savanski pojas u sjevernoj Africi između sušne Sahare na sjeveru i vlažnih savana na jugu, tzv .Sahel.) i Europska unija.*

Ključne riječi : *Geoeconomija, opskrba, Italija.*

Abstract: As a Euro-Mediterranean energy center for natural gas, Italy wants to strengthen its regional geo-economic power towards Africa, but also to be better than Greece, Spain and Turkey in the regional Mediterranean competition. Italy can exert direct influence in two areas in particular: the "elongated" Mediterranean (the Mediterranean basin and the African continent, which includes the steppe-savanna belt in North Africa between the dry Sahara in the north and the humid savannas in the south, the so-called Sahel) and the European union.

Key words: *Geoeconomy, supply, Italy.*

1.Uvod

Zašto je geoeconomija postala toliko važna u kasnom 20. i ranom 21. stoljeću? Zato što je geoeconomija prepoznata kao jedan od niza nevojnih alata. Ekonomija, politika i geografija utjecale su jedna na drugu tijekom povijesti čovječanstva. Zemljopisni položaj uvjetuje postojanje prirodnih resursa, teritorij, udaljenost, klimu i druge važne čimbenike gospodarskoga razvoja. Drugim riječima, geografija je odlučujući čimbenik koji okružuje ekonomiju. Geoekonomiku ili geoeconomiju možemo sagledati i kroz (Šarić, M. (2018). Croatia and Hungary, a Geo-Economical Position within the European Union. Account and Financial Management Journal, 3(04), 1472–1479. <https://doi.org/10.31142/afmj/v3i4.03>) :

1. istraživanje odnosa između politike i ekonomike, poglavito u međunarodnim odnosima,

2. geoeconomija može biti ključan element državne doktrine,
3. kombinaciju međunarodne ekonomije i političkih faktora koji se odnose na sferu utjecaja na neku naciju ili državu. Kad govorimo o geografskom utjecaju na ekonomiju, mislimo na ono što je pod zemljom i na površini, uključujući prostor na površini. Stoga je geoeconomija proučavanje međudnosa ekonomije, geografije i politike. U ovom radu analizirat će se geoeconomika pozicija Republike Italije. Italija je geografski smještena između Europe, Afrike i Bliskoga istoka, a talijanska vlada na čelu s premijerkom Meloni, ima plan da Italiju učini euro-mediteranskim energetske središtem. Konačni talijanski cilj je potvrditi položaj talijanskoga poluotoka kao opipljivoga geoeconomikoga i geopolitičkoga igrača.

2. Talijanski geoeconomiki položaj

Italija kao euro-mediteransko energetske središte za prirodni plin želi učvrstiti svoj regionalnu geoeconomiku moć prema Africi, ali i u regionalnom mediteranskom natjecanju biti svakako bolja od Grčke, Španjolske i Turske. Italija, može izvršiti izravni utjecaj posebno u dva područja i to: "izduženi" Mediteran (sredozemni bazen i afrički kontinent koji uključuje stepsko-savanski pojas u sjevernoj Africi između sušne Sahare na sjeveru i vlažnih savana na jugu, tzv .Sahel.) i Europske unije (<https://www.enciklopedija.hr/clanak/sahel.21.10.2024.>). Energetske sektor očito je odlučujući i od njega se može početi artikulirati opća vizija koja se zatim proširuje na druge sektore. Stoga je korisno ocijeniti potencijal talijanske nacionalne energetske infrastrukture - postojeće ili u fazi planiranja - kao pozitivnog pokretača daljnega razvoja, kako gospodarskoga, diplomatskoga, tako i sigurnosnoga. Italija je geografski smještena između Europe, Afrike i Bliskoga istoka. Vlada Giorgio Meloni svojim planom želi učiniti da Italija bude euro-mediteranski energetske čvor, te želi ovu poziciju talijanskoga poluotoka pretvoriti u strateški geoeconomiki i geopolitički resurs, te snažno „preskočiti“ svoje regionalne suparnike već spomenutu Tursku, Španjolsku i Grčku (<https://www.aspeninstitute.it/en/geopolitica/> 15.10.2024.).

Prije svega, potrebno je razlikovati pojam "terminala" (infrastrukturnoga ili energetske) od pojma "čvorište". Terminal je dolazna točka za rute i infrastrukturu dizajniranu isključivo za potrebe lokalnoga, regionalnoga ili nacionalnoga stanovništva. Središte je točka dolaska i (ponovnoga) odlaska, sortiranja, dizajnirana zadovoljiti potrebe veće zajednice od lokalne. Ono što u konačnici određuje razliku su volumeni i dimenzije tijekova koji kroz njih prolaze. Unatoč uskim grlima koja je trebalo ukloniti, Italija je već prije rata u Ukrajini bila snažan energetske nacionalni centar u sektoru prirodnoga plina, s infrastrukturom koja je imala dovoljan kapacitet da primi količine uvezenoga plina i električne energije potrebne za talijanske državne potrebe. Infrastruktura za prihvata i transport plina ključna je jer je energetske kriza izazvana ratom u Ukrajini istaknula ranjivost talijanskoga energetske sustava u odnosu na ovaj ugljikovodik. Zapravo, 40 % kapaciteta za proizvodnju električne energije čine postrojenja koja pokreću plin metan, dok je 40 % talijanskih potreba za plinom, za sve namjene uključujući proizvodnju električne energije, prije rata bilo zadovoljeno iz ruskih opskrba.

Talijanska prijeratna situacija bila je takva da su izgrađena četiri od šest plinovoda za

uvoz plina i tri talijanska postrojenja za regasifikaciju plina. Ukapljeni prirodni plin (LNG) iz uvoza nedovoljno je iskorišten. Već u mjesecima koji su prethodili brutalnoj ruskoj agresiji na Ukrajinu, navelo je tržišta na iščekivanje smanjenja opskrbe ruskim plinom i smanjene kratkoročne zamjenjivosti tog plina s onom alternativnih dobavljača. Posljedica toga je povećanje međunarodnih cijena plina, samim time i električne energije. Rast cijena najviše se ubrzavao početkom brutalne ruske agresije 24.2.2022. godine, da bi dosegnuo vrhunac u kolovozu (339e/MWH i 543e/MWH talijanska prosječna cijena električne energije). Glede talijanske opskrbe, najprije Draghijeva vlada, a zatim Melonijeva vlada brzo su pronašle alternativne dobavljače, toliko da je 2022. godine uvoz ruskog plina pao na 11 BCM i očekuje se da će se smanjiti na nulu do kraja 2024. godine. Ruski zamjenski dobavljači su Alžir, Azerbajdžan, Katar, Norveška, koji Italiju opskrbljuju dodatnim količinama preko postojećih plinovoda i/ili u obliku LNG-a. Do 2025. ovim dobavljačima će se pridružiti Republika Kongo, Angola, Egipat, Nigerija, Mozambik i Indonezija, čije će zalihe stizati do Italije kao LNG. To znači da će ruske isporuke biti uvelike zamijenjene isporukama s juga, dijelom u obliku LNG-a, s posljedičnim pomicanjem energetskega i geopolitičkoga težišta na Mediteran, a posebno u Italiju.

Da bi postao stvaran, takav pomak u energetskega tokovima ima kao nužnu dopunu infrastrukturu sposobnu primiti, obraditi i transportirati takve tokove duž novih ruta ili duž onih koje moraju podržati takve povećane tokove. Kako bi zadovoljio potrebe za uvozom većih količina LNG-a, Snam (operator talijanske mreže za prijenos plina) već je kupio dva plutajuća regasifikatora, oba s kapacitetom regasifikacije od 5 BCM svaki: jedan je instaliran u Piombinu i pušten u rad prošlog svibnja, i jedan u Ravenni s početkom rada predviđenim za prvih nekoliko mjeseci 2024. godine. S obzirom na očekivanu potražnju za plinom i ulaganja u povezanu infrastrukturu, Snam i Terna (operator mreže za prijenos električne energije) proveli su zajedničku analizu mogućih kretanja potražnje za plinom u Italiji kako bi planirali intervencije na odgovarajućoj infrastrukturi mreže. Analize se temelje na četiri scenarija i to (<https://www.snam.it/en/our-businesses.html>, <https://www.terna.it/en/projects> .29.9.2024.):

1. scenarij do 2030. godine, koji pretpostavlja postizanje cilja Fit-For-55 (FF55), tj. smanjenje emisija stakleničkih plinova od najmanje 55 % do 2030. godine u usporedbi s razinama iz 1990. g.);

2. scenarij do 2040. godine, Distributed Energy Italia (DE-IT), koji počevši od FF55 pretpostavlja da će se cilj ograničenja porasta temperature unutar 1,5° postići većim prodorom prijenosnika električne energije s posljedičnom potrebom za većom količinom neprogramabilnih obnovljivih izvora i skladištenja; scenarij do 2040. godine, Global Ambition Italia (GA-IT), u kojem se, počevši od FF55, cilj ograničavanja porasta temperature na unutar 1,5° postiže kroz veći udio programabilne termoelektrične energije, a potrebe za obuzdavanjem emisija povjerene su korištenje zelenih goriva; i scenarij kasne tranzicije (LT), usklađen sa scenarijem National Trend Italia, koji se odnosi na ciljeve Nacionalnoga energetskega i klimatskega plana za 2019. godine (čija je verzija ažurirana kako bi se uzeli u obzir geopolitički izazovi koji su se pojavili, Next Generation EU, Fit Package -For-55 i REPower EU moraju biti poslani Europskoj komisiji do 30. lipnja) postiže europske ciljeve ograničenja emisija s odgodom od 5 do 10 godina. U svim

razmatranim scenarijima, «dugoročno plinska infrastruktura zadržava bitnu ulogu, a progresivni prodor OIE podržan je interakcijom između plina i električne energije».

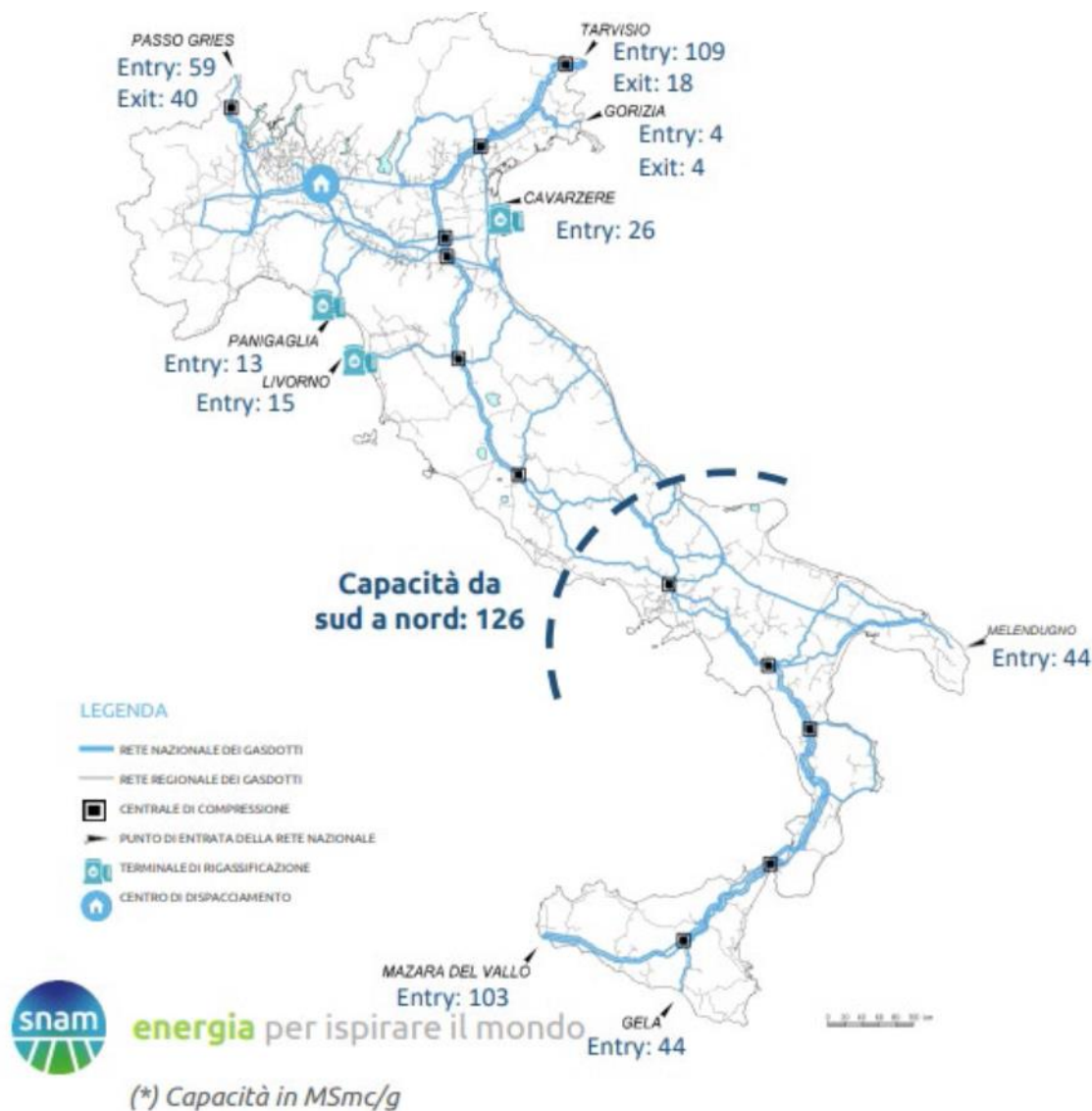
3.scenariji za 2025. godine, predviđaju potražnju za plinom u skladu s prosjekom promatranim u vremenskom okviru 2016.-2021. Nadalje, s obzirom na nacionalnu potrebu koja se očekuje 2025. godine od oko 68-70 BCM, očekuje se da će Italija imati infrastrukturni kapacitet i potencijal između plinovoda, regasifikatora i nacionalne proizvodnje od približno 125 BCM.

4. scenarij za razdoblje 2025.-2030. godine, svi scenariji predviđaju smanjenje potražnje za plinom, koje će biti između 11 % i 17 %, ovisno o scenariju koji se razmatra u usporedbi sa 789 TWh traženih 2019. Za razdoblje 2030.-2040. godine, scenariji DE-IT i GA-IT predviđaju daljnje smanjenje potražnje za metanom, unatoč bitnoj ulozi plina u energetsom miks, dok bi u scenariju LT čak došlo do povratka na razine više od onih koje se očekuju za 2030. godinu. Nadalje, u svim scenarijima očekuje se postupno prodiranje sve većih količina zelenih plinova. Među njima, vodik bi pomogao nadomjestiti znatan dio, iako ne sav, smanjenja potražnje za metanom.

U vremenskom horizontu od sada do 2040. godine promjena će se dakle odnositi i na količine potrošnje i na načine korištenja plina. Smanjenje potražnje za plinom, kako za korištenje u termoelektričnoj proizvodnji tako i za druge namjene, zbog progresivne elektrifikacije i prodora OIE, zapravo se ne odražava u smanjenju instaliranog kapaciteta plinske termoelektrične proizvodnje, za koji se očekuje da povećati s 45 GW u 2019. na 49 GW u 2040. u svim scenarijima zbog potrebe da se pokrije vršna potražnja i zajamči stabilnost mreže. U strateškom smislu, a na osnovu gore navedenih činjenica, čini se jasnim da bi, ako su prognoze točne i stvarni infrastrukturni kapaciteti u skladu s planiranim, Italija mogla imati infrastrukturni višak veći od 50 BCM već 2025. To bi bilo opravdano ne samo potrebom za sigurnost, koja se sastoji od mogućnosti diversifikacije opskrbljivača za unutarnju potrošnju u slučaju geopolitičkih ili tržišnih šokova, ali i mogućnosti da se Italija uzdigne do uloge euro-mediteranskog energetskeg čvorišta. Talijanska nacionalna država konfigurirala bi, ne samo kao potrošač resursa, već i kao posrednik i preprodavač kroz uvoz količina koje premašuju talijanske nacionalne potrebe. Putujući rutom jug-sjever Italije, te će količine uglavnom dolaziti iz resursima bogatih afričkih i bliskoistočnih zemalja, a zatim će biti preusmjerene prema sjevernoeuropskim tržištima. To nameće potrebu ulaganja u infrastrukturu za upravljanje ovim dodatnim količinama, posebice za povećanje kapaciteta za prijem, obradu, skladištenje i transport tih količina. Postoje najmanje **četiri prednosti** koje proizlaze iz posjedovanja skladišnih i transportnih kapaciteta većih od nacionalnih potreba, što je tipično za čvorište, a ne za obični terminal. **Prvo**, ekonomska dobit koja proizlazi izravno od operatora prijenosne mreže (prijevoznika) putem naplate tarifa za pokrivanje troškova povezanih s uslugom prijenosa koja se pruža u korist prodavača (pošiljatelja) i neizravno od države kroz oporezivanje operatora. **Drugo**, ekonomska dobit koja dolazi od toga da se postane neto izvoznik, iako neizravan, energetskih resursa i zarađuje od arbitražnih operacija. To podrazumijeva potrebu ili priliku za operatere čija osnovna djelatnost nije nužno proizvodnja ili transport energenata da se posvete čistim transakcijskim aktivnostima, odnosno kupnji i prodaji ili trgovanju. **Treće**, ekonomska dobit povezana s mogućnošću Italije i njezinih operatora da iskoriste značajne fizičke

količine u tranzitu za promicanje talijanskih burzi plina (Punto di Exchange Virtuale, PSV) i električne energije (IPEX) kao alternativa burzi amsterdamskoga plina (gdje se trguje europskim referentnim indeksom, TTF) i onima njemačke (EEX), britanske (ICE) ili skandinavske električne energije (NASDAQ OMX). **Četvrto**, moguća veća geoe ekonomska i geopolitička talijanska državna težina stečena zahvaljujući dostupnosti energetskih resursa potrebnih susjednim državama. Kontroverzni primjeri u tom pogledu mogle bi biti Turska i Španjolska. Prvi je, zahvaljujući plinovodima TANAP i Turkstream te kao posljedica ruske potrebe da zaobiđe zapadne sankcije, postao fizičko čvorište i sugovornik koji se ne može zanemariti. Španjolska je sa svoje strane, do sada platila cijenu nedovoljnih transpirenejskih interkonekcija. To je spriječilo da postane središte i umjesto toga ga je degradiralo na usko grlo, čiji potrošači moraju platiti trošak nedovoljno iskorištene infrastrukture.

Slika 1.: Desetogodišnji planovi razvoja plinske transportne mreže 2022.-2031.

Izvor: <https://www.snam.it/en/our-businesses.html>

Španjolska, sa šest LNG postrojenja za regasifikaciju s ukupnim kapacitetom od 69

BCM/godišnje, drži oko trećinu europskog kapaciteta regasifikacije. Međutim, zbog nedovoljne interkonekcije s Francuskom (samo 8 BCM kapaciteta), Madrid ne može preusmjeriti svoje viškove plina u ostatak Europe. Francusko protivljenje izgradnji transpirenejskog plinovoda MidCat, koji je trebao transportirati španjolske viškove u Njemačku, prevladano je francusko-španjolsko-portugalskim sporazumom o izgradnji plinovoda BarMar (Barcelona-Marseille). , koji će u prvoj fazi transportirati prirodni plin, a zatim transportirati iberijski vodik proizveden iz OIE, koji se može miješati s vodikom iz nuklearnih izvora proizvedenim u Francuskoj. U međuvremenu su Snam i španjolski Enagas organizirali virtualni cjevovod sa sustavom brodova za transport LNG-a iz Španjolske do regasifikatora Panigaglia. S obzirom na to da BarMar vjerojatno neće početi s radom prije 2030. godine, nije nerealno predvidjeti da će Italija još nekoliko godina biti ispušni ventil za španjolske viškove, uz obostranu korist. Talijanska veza sa središnjim Sredozemljem i pomicanje geopolitičkoga i energetsčkoga težišta prema jugu predstavljaju za Italiju priliku za ponovno dobivanje većeg geoekonomskoga i političkoga središta u Europi. Italija također jača svoje vodstvo sa svojom trajektnom flotom, koja je najveća u svijetu po veličini, zapošljavanju, broju opsluženih linija, putnika i robe. Ukratko, postoje dvije dinamike koje se presijecaju u području Sredozemlja: reorganizacija energetskih putova, koja se također tiče zemalja mnogo južnije od mediteranske obale Afrike ; i povećanje ili u svakom slučaju konsolidacija komercijalnoga prometa, kako na velikim udaljenostima (globalni opskrbeni lanci), tako i na srednjim i kratkim udaljenostima (fenomen koji je u skladu s procesima nearshoringa). Italija je u idealnom položaju da ima koristi od oba dinamička procesa, te ima odgovarajući kapacitet i iskustvo za jačanje svoje uloge središta velikih makroregionalnih i globalnih infrastruktura (https://www.esteri.it/wp-content/uploads/2023/07/Aspen-Institute-Italia_Geoconomia-e-sicurezza-implicazioni-e-scelte-per-Italia.pdf 22.9.2024).

4. Zaključak

Italija se može kvalitetno geoekonomski repositionirati , ako bude političke i strateške odlučnosti vlade Giorgio Meloni, koja svojim planom želi učiniti da Italija bude euro-mediteranski energetsčki čvor, te želi ovu poziciju talijanskoga poluotoka pretvoriti u strateški geoekonomski i geopolitički resurs. Geoekonomska vizija koja uključuje i Sahel omogućila bi širenje opsega djelovanja na specifična područja od velikoga interesa iz sigurnosnih razloga, Iz strateške perspektive, prikladno je razmišljati srednjoročno i dugoročno o trgovini s afričkim kontinentom - dakle u "dužoj" viziji sjever-jug.

Literatura

Snam- talijanska tvrtka za energetsčku infrastrukturu (2022). Desetogodišnji planovi razvoja plinske transportne mreže 2022.-2031.

Šarić, M. (2018). Croatia and Hungary, a Geo-Economical Position within the European Union. Account and Financial Management Journal, 3(04), 1472–1479. <https://doi.org/10.31142/afmj/v3i4.03>

Internet izvori :

<https://www.snam.it/en/our-businesses.html> , <https://www.terna.it/en/projects> .29.9.2024.

<https://www.aspeninstitute.it/en/geopolitica/> 15.10.2024.

<https://www.snam.it/en/our-businesses.html> , <https://www.terna.it/en/projects> .29.9.2024.

https://www.esteri.it/wp-content/uploads/2023/07/Aspen-Institute-Italia_Geoeconomia-e-sicurezza-implicazioni-e-scelte-per-lItalia.pdf 22.9.2024.

<https://www.enciklopedija.hr/clanak/sahel>. 21.10.2024.